

INTERDISCIPLINARNA SURADNJA U TRETMANU NASILNIČKOG PONAŠANJA U OKVIRU IZVRŠAVANJA PROBACIJSKIH MJERA I SANKCIJA

VEDRANA KOCEIĆ i DIJANA ŠIMPRAGA

Uprava za kazneno pravo i probaciju, Ministarstvo pravosuđa, Zagreb, Hrvatska

Zakon o probaciji donesen je 2009. godine. Ubrzo nakon toga ustrojeni su, u sklopu Uprave za kazneno pravo i probaciju Ministarstva pravosuđa, Središnji ured za probaciju i dvanaest probacijskih ureda prema teritorijalnoj nadležnosti. Probacijski uredi Zagreb I i Zagreb II započeli su radom 27. lipnja 2011. godine. Zapošljavaju 12 odnosno devet službenika. Osnovna polazišna točka za obavljanje svih probacijskih poslova je procjena kriminogenih rizika od ponovnog počinjenja kaznenog djela te od nanošenja štete društvenoj zajednici, drugoj osobi ili sebi. Temeljem te procjene definiraju se tretmanske potrebe počinitelja. Predlaže se protokol moguće suradnje probacijskih ureda i provoditelja (psihijatrijskih ustanova!) obveznog psihijatrijskog liječenja i liječenja od ovisnosti.

Ključne riječi: nasilničko ponašanje, probacija, probacijske sankcije, probacijske mjere

Adresa za dopisivanje: Dijana Šimpraga
Ministarstvo pravosuđa
Sektor za probaciju
Ulica grada Vukovara 49
10000 Zagreb, Hrvatska
Tel: 01/ 371 4243; faks: 01/ 371 4299
E-pošta: dijana.simpraga@pravosudje.hr

Probacija je uvjetovana i nadzirana sloboda počinitelja kaznenog djela tijekom koje službenici probacije provode postupke usmjerene na smanjenje rizika da počinitelj ponovi kazneno djelo. Zakon o probaciji donesen je 2009. godine, čime je započeo proces stvaranja temeljnih preduvjeta za obavljanje probacijskih poslova u RH. Probacijski poslovi od posebnog su interesa za Republiku Hrvatsku. Obavljaju se s ciljem zaštite društvene zajednice od počinitelja kaznenog djela, njegove resocijalizacije i reintegracije u zajednicu utjecanjem na rizične čimbenike koji su povezani s činjenjem kaznenih djela u svrhu smanjenja rizika od recidivizma. Probacijski poslovi u djelokrugu su Uprave za kazneno pravo i probaciju, Sektora za probaciju kojega

čine ustrojbene jedinice: Središnji ured i dvanaest probacijskih ureda ustrojenih prema teritorijalnoj nadležnosti.

Kao što prikazuje sl. 1., sveobuhvatno, cjelovito izvršavanje probacijskih poslova podrazumijeva uključivanje probacijske službe u sve faze kaznenopravnog procesuiranja: od faze uhićenja prije suđenja, faze odlučivanja o kazni (u razvijenim sustavima probacije jedan od glavnih poslova), zatim izvršavanja alternativnih sankcija u zajednici (aktualno glavna skupina poslova), faze izvršavanja kazne zatvora te postpenalnoga nadzora

U fazi odlučivanja o kaznenom progonu u izvješću Državnome odvjetniku kada odlučuje o kaznenom progonu prema načelu svrhovitosti, probacija dostavlja niz

Sl. 1. Probacijska služba u svim fazama kaznenog postupka

informacija, a između ostalog i podatke o stavu žrtve i počinitelja prema kaznenom djelu, procjenu kriminogenih rizika i tretmanskim potreba te mišljenje o mogućoj primjeni mjera opreza.

Također, probacija izrađuje žurno izvješće sudu prilikom odlučivanja o određivanju mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika (pozivanje, dovođenje – izdavanje dovedbenog naloga) i mjera opreza.

Probacija nadzire izvršavanje obveza prema rješenju Državnoga odvjetnika kada odlučuje o kaznenom progonu prema načelu svrhovitosti, nadzire mjere opreza obveze redovitog javljanja državnom tijelu, koje je okrivljeniku izrekao sud ili Državni odvjetnik te izvješćuje nadležno tijelo; također provodi nadzor provođenja posebnih obveza i mjera uz istražni zatvor u domu).

U fazi izvršavanja zatvorske kazne probacija dostavlja izvješća sudu izvršenja u postupku odlučivanja o odgodi izvršavanja ili prekidu izdržavanja zatvorske kazne, kao i izvješće ako su prestali razlozi zbog kojih su odobreni. Također može izvršavati nadzor osuđenika kod prekida i korištenja pogodnosti. Kaznionica/zatvor mogu tražiti izvješće kod odlučivanja o pogodnosti zatvoreniku izvan kaznionice/zatvora te kod predlaganja uvjetnog otpusta (stanje u obitelji, okolnosti u zajednici, odnos žrtve).

Priprema prihvata poslije otpusta podrazumijeva organiziranje smještaja, pomoć pri zapošljavanju te pripremu žrtve za izlazak zatvorenika. U ovoj fazi kaznenog postupka trenutno smo uključeni nadzorom uvjetno otpuštenih osuđenika (u svega nekoliko slučajeva) te izvršavanjem probacijskog posla obavještavanja žrtava o izlasku počinitelja iz kaznionice/zatvora kod kaznenih djela s elementima nasilja. U ovom slučaju ili kaznionice i zatvori ili probacijski uredi od prvostupanjskog suda zahtijevaju podatke o žrtvama kaznenih djela.

Kao što je razvidno iz tablice 1, udio predmeta rada za opće dobro iznosi oko 70 % ukupnih predmeta, dok na nacionalnoj razini taj postotak iznosi preko 80 %.

Tablica 2. ilustrira činjenicu da je unutar svih izrečenih presuda uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom na području Probacijskoga ureda Zagreb I čak 67 % izrečeno zbog obiteljskoga nasilja, dok je taj postotak na nacionalnoj razini i na području Probacijskoga ureda Zagreb II nešto niži.

Na nacionalnoj razini, čak 86 % predmeta nasilničkoga ponašanja u obitelji uz uvjetnu osudu sa zaštitnim nadzorom ima izrečene neke posebne obveze ili sigurnosne mjere od čega:

- 10 % psihosocijalni tretman radi otklanjanja nasilničkoga ponašanja

Tablica 1

Statistika probacijskih ureda Zagreb I i II na dan 12. studenoga 2012. godine; ROD = rad za opće dobro, UO ZN = uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom

Statistika probacijskih ureda – 12. studenoga 2012.				
Područje	ROD	UOZN	Po službeniku	Sveukupno
Zagreb I	505 68,5 %	233 31,5 %	50-55	738
Zagreb II	235 72,5 %	90 27,5 %	38	324
Nacionalni podaci	3175 82,2 %	686 17,7 %	43	3861

Tablica 2

Nacionalna statistika probacijskih ureda – predmeti nasilničkoga ponašanja u obitelji 12. studenoga 2012.; ZN = zaštitni nadzor. *Kaznena djela: zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe, nasilničko ponašanje u obitelji (prema Kaznenome zakonu) i nasilje u obitelji (prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji)

Nacionalna statistika probacijskih ureda – predmeti nasilničkoga ponašanja u obitelji 12. studenoga 2012.			
	predmeti uvjetne osude sa ZN-om	dobili ZN zbog obiteljskog nasilja*	%
Zagreb I	233	157	67 %
Zagreb II	89	53	60 %
svi uredi	686	426	62 %

- 6 % otklanjanje tjelesnih ili duševnih smetnji koje mogu poticajno djelovati za počinjenje novog KD
- 56 % odvikavanje od ovisnosti o alkoholu i opojnim drogama u zdravstvenoj ustanovi ili terapijskoj zajednici (u najvećoj mjeri odnosi se na odvikavanje od ovisnosti o alkoholu kao najizraženijem problemu za koje je potrebno najviše resursa i u čestoj je vezi s nasilničkim ponašanjem)
- 14 % obvezno psihijatrijsko liječenje.

Osnovna polazišna točka za obavljanje svih probacijskih poslova je *procjena kriminogenih rizika* od ponovnog počinjenja kaznenog djela te od nanošenja štete društvenoj zajednici, drugoj osobi ili sebi, temeljem koje se definiraju tretmanske potrebe počinitelja.

U izradi procjene koristimo alat *Sustav procjene počinitelja* (SPP) koji obuhvaća:

- detaljne podatke o počinitelju, aktualnoj i eventualnim prethodnim sankcijama
- upitnik za samoprocjenu
- analizu i odnos počinitelja prema aktualnom kaznenom/prekršajnom djelu
- podatke o žrtvi i učinku kaznenoga/prekršajnog djela na žrtvu

- analizu rizika od štete (od tjelesne ozljede, seksualne štete, emocionalne štete, rizika za djecu, rizika za pojedinca, drugih rizika te procjenu problema u radu s počiniteljem)
- analizu rizika od ponovnog počinjenja kaznenoga/prekršajnog djela
- podatke o zdravlju i drugim pitanjima različitosti počinitelja
- podatke o počinitelju (smještaj, obrazovanje, obuka i radno iskustvo, financije, osobni odnosi, životni stil i društvo, zloraba droga, zloraba alkohola, emocionalna dobrobit, razmišljanje i ponašanje, stavovi) te njihovu povezanost s rizikom od ozbiljne štete i od ponovnog počinjenja kaznenoga/prekršajnog djela.

Od velike je važnosti naglasiti da opisanu procjenu redovito evaluiramo i revidiramo.

Temeljni stručni dokument oko kojega je artikuliran rad probacijskog službenika je Pojedinačni program postupanja (PPP) koji uključuje podatke o osobi uključenoj u probaciju, sankciji, posebnim obvezama, sigurnosnim/zaštitnim mjerama, utvrđenim kriminogenim čimbenicima, postupke i metode usmjerene na smanjenje rizika od ponovnog počinjenja kaznenog djela te od nanošenja štete društvenoj zajednici, drugoj osobi ili sebi. Svaki pojedini

načni program postupanja obuhvaća planirane aktivnosti, rokove te nositelje pojedinih aktivnosti.

Probacijski službenici u okviru svojih poslova kroz strukturirane razgovore s osuđenikom, izvid na terenu, kontakt s relevantnim institucijama prikupljaju potrebne informacije koje su temelj za izradu procjene kriminogenih rizika i sukladno njemu za osmišljavanje i izradu pojedinačnog programa postupanja čijim ciljevima nastojimo utjecati na otklanjanje rizičnih faktora kako bi se smanjila vjerojatnost recidiva i osnažili zaštitni čimbenici. Program se donosi u zakonskome roku od 30 dana od prvog susreta s osuđenikom. Osuđenika se upoznaje s programom i on ga potpisom prihvaća. Svakih 14 dana probacijski službenik razgovara s njime te radi na izvršavanju postavljenih ciljeva. O tijeku izvršavanja svaka četiri mjeseca probacijski službenik izvještava sud. Kod kršenja programa izvještava sud te predlaže preispitivanje izrečene sankcije.

Cilj zaštitnog nadzora je pružanje pomoći, zaštite i nadzora kako osuđenik u roku provjeravanja ne bi počinio novo kazneno djelo pri čemu se pomoć i podrška fokusira na razvoj svijesti i odgovornosti osuđene osobe o štetnosti kritičnog ponašanja, dok je zaštitni nadzor u suštini tretman na slobodi, sa svrhom smanjenja vjerojatnosti recidiva u okolnostima koje su i dovele do počinjenja kaznenog/prekršajnog djela.

Sukladno aktualnome Prekršajnom zakonu tretman nasilničkog ponašanja provodi se izricanjem zaštitnih mjera i posebnih obveza.

Zaštitne mjere:

1. obvezno psihijatrijsko liječenje,
2. obvezno liječenje od ovisnosti,
3. zabrana obavljanja zvanja, određenih djelatnosti, poslova ili dužnosti fizičkoj osobi,
4. zabrana obavljanja određenih djelatnosti ili poslova pravnoj osobi,
5. protjerivanje stranca iz zemlje,
6. oduzimanje predmeta,
7. zabrana upravljanja motornim vozilom.

Posebne obveze:

1. podvrgavanje liječenju koje je nužno radi otklanjanja tjelesnih ili duševnih smetnji koje mogu poticajno djelovati za počinjenje novog prekršaja,
2. podvrgavanje odvikavanju od ovisnosti o alkoholu i opojnim drogama u zdravstvenoj ustanovi ili terapijskoj zajednici,
3. sudjelovanje u postupku psihosocijalne terapije u specijaliziranim ustanovama u okviru nadležnih državnih tijela radi otklanjanja nasilničkog ponašanja,

4. neposjećivanje određenih mjesta, lokala i priredaba, koje mogu biti prilika i poticaj za počinjenje novog prekršaja.

Sukladno aktualnome Kaznenom zakonu tretman nasilničkog ponašanja provodi se izricanjem sigurnosnih mjera i posebnih obveza:

Čl. 73. - Sigurnosne mjere

1. obvezno psihijatrijsko liječenje
2. obvezno liječenje od ovisnosti
3. zabrana obavljanja zvanja, djelatnosti ili dužnosti
4. zabrana upravljanja motornim vozilom
5. protjerivanje stranca iz zemlje
6. oduzimanje predmeta

Čl. 71. - Posebne obveze

1. osposobljavanje za određeno zanimanje koje odabere uz stručnu pomoć službe za zaštitni nadzor,
2. prihvaćanje zaposlenja koje odgovara njegovoj stručnoj spremi, osposobljenosti i stvarnim mogućnostima obavljanja radnih zadataka, koje mu savjetuje i omogućuje služba za zaštitni nadzor,
3. raspolaganje svojim dohocima u skladu s potrebama osoba koje je po zakonu dužan uzdržavati i prema savjetima službe za zaštitni nadzor,
4. podvrgavanje liječenju koje je nužno radi otklanjanja tjelesnih ili duševnih smetnji koje mogu poticajno djelovati za počinjenje novog kaznenog djela,
5. podvrgavanje odvikavanju od ovisnosti o alkoholu i opojnim drogama u zdravstvenoj ustanovi ili terapijskoj zajednici,
6. sudjelovanje u postupku psihosocijalne terapije u specijaliziranim ustanovama u okviru nadležnih državnih tijela radi otklanjanja nasilničkog ponašanja,
7. neposjećivanje određenih mjesta, lokala i priredaba, koje mogu biti prilika i poticaj za počinjenje novog kaznenog djela,
8. redovito javljanje službi za zaštitni nadzor radi obavještavanja o okolnostima koje mogu poticajno djelovati za počinjenje novog kaznenog djela.

Prijedlog novoga Zakona o probaciji u vrijeme pisanja ovoga teksta prošao je prvo čitanje u Hrvatskome Saboru i usklađen je s novim Kaznenim zakonom koji stupa na snagu 1. siječnja 2013. Sukladno novome Kaznenom zakonu posebnih obveza ima ukupno šesnaest, od kojih se tri odnose na tretman nasilničkoga ponašanja i to:

- liječenje ili nastavak liječenja koje je nužno radi otklanjanja zdravstvenih smetnji koje mogu poticajno djelovati za počinjenje novog kaznenog djela

- liječenje ili nastavak liječenja ovisnosti o alkoholu, drogama ili druge vrste ovisnosti u zdravstvenoj ili drugoj specijaliziranoj ustanovi ili odvikavanje u terapijskoj zajednici
- sudjelovanje ili nastavak sudjelovanja u postupku psihosocijalne terapije u zdravstvenim ustanovama ili u pravnim ili kod fizičkih osoba specijaliziranim za otklanjanje nasilničkog ponašanja.

Važne su novosti u novome Kaznenom zakonu da se posebne obveze mogu izreći uz uvjetnu osudu sa zaštitnim nadzorom, uz rad za opće dobro na slobodi te uz uvjetni otpust i to uz pristanak počinitelja.

Novi Kazneni zakon predviđa ukupno *osam sigurnosnih mjera*:

1. obvezno psihijatrijsko liječenje,
2. obvezno liječenje od ovisnosti (ova mjera izrečena uz novčanu kaznu, rad za opće dobro i uvjetnu osudu izvršava se u zdravstvenoj ili drugoj specijaliziranoj ustanovi za otklanjanje ovisnosti izvan zatvorskog sustava, a može se, pod uvjetima određenim posebnim propisom, izvršavati i u terapijskoj zajednici ako je takvo odvikavanje dostatno za otklanjanje opasnosti),
3. obvezan psihosocijalni tretman (izvršava se u ustanovi za izvršenje kazne zatvora ili u zdravstvenoj ustanovi ili u pravnoj osobi ili kod fizičke osobe specijalizirane za otklanjanje nasilničkog ponašanja pod uvjetima određenim posebnim propisom),
4. zabrana obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti,
5. zabrana upravljanja motornim vozilom,
6. zabrana približavanja, udaljenje iz zajedničkog kućanstva,
7. zabrana pristupa internetu – NOVO,
8. **NOVO: zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora** (za visoko rizične počinitelje) ako je počinitelju izrečena kazna zatvora u trajanju od pet ili više godina za namjerno kazneno djelo ili u trajanju od dvije ili više godina za namjerno kazneno djelo s obilježjem nasilja.

U svemu navedenome izazovi za kvalitetan rad probacijske službe naglašeni su u izvršavanju posebnih obveza te sigurnosnih / zaštitnih mjera kroz:

- isključivo formalno ispunjavanje obveza,
- dugotrajan postupak opoziva (posebice kod prekršajnih uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom)
- poteškoće u organiziranju provođenja psihosocijalnog tretmana nasilničkog ponašanja odnosno sudjelovanja u postupku psihosocijalne terapije u specijaliziranim ustanovama u okviru nadležnih državnih tijela radi otklanjanja nasilničkog

ponašanja (odnose se na terminološka i stručna pitanja, način upućivanja, sadržaj, provoditelje, financijski aspekt, nedostatne resurse i kapacitete širom Hrvatske)

Treba pojasniti da je kod provođenja i nadzora izvršavanja posebne obveze ili sigurnosne/zaštitne mjere posao probacijske službe vrlo sličan. Naime, kod sigurnosne/zaštitne mjere sud je taj koji upućuje osuđenika na izvršavanje, ali probacijska služba uz sud nadzire izvršavanje i izvještava sud o tome, dok je kod posebnih obveza probacijska služba odgovorna kako za upućivanje osuđenika tako i za nadzor izvršavanja.

POTREBA MEĐUSOBNE SURADNJE INSTITUCIJA

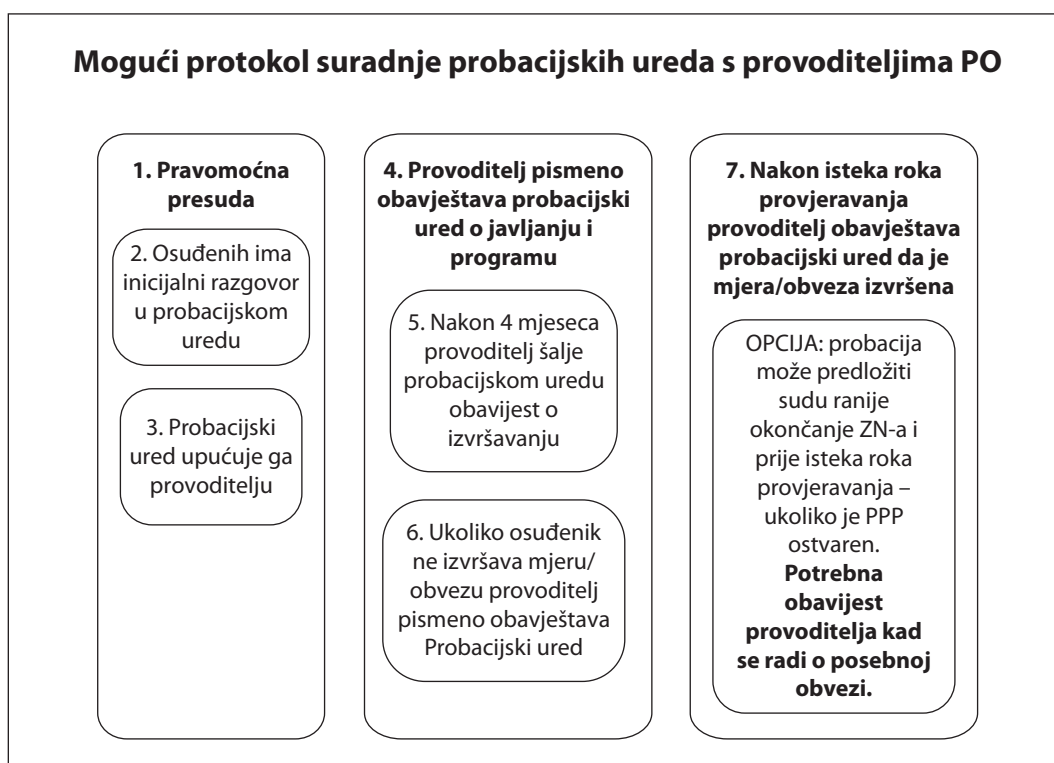
Sukladno temi našega izlaganja želimo istaknuti potrebu međusobne suradnje institucija ponajviše u smislu potrebe za razmjenom kvalitetnih informacija zbog dinamičnosti rizika. Naime, rizici nasilničkoga ponašanja obuhvaćaju statične i dinamične čimbenike, unutar kojih su akutni čimbenici promjenjivi iz dana u dan. Istraživanja pokazuju da postoje brojni specifični dinamični čimbenici pojedinih vrsta nasilja: smještaj, zaposlenje, povećana konzumacija alkohola, neispunjavanje obveza psihijatrijskog liječenja, kontrola naravi, stavovi, ideologija ili sustav vjerovanja koji opravdava fizičko ili psihičko nasilje.

Nasilje u obitelji obično započinje ili eskalira tijekom trudnoće a razdoblje najvećeg rizika za žrtvu upravo je pri pokušaju izlaska iz veze u kojoj je zlostavljana.

Seksualno nasilje pretpostavlja zasebne čimbenike rizika, a kada je riječ o psihičkim bolestima i poremećaju i nasilnom ponašanju treba istaknuti da većina ljudi s psihičkim poteškoćama nije nasilna. Čimbenici rizika povezani s povećanim rizikom od nasilnosti kod osoba s psihičkim poteškoćama su: povijest nasilnog ponašanja, prisutnost situacijskih čimbenika, posebice povezanih s prijašnjim nasiljem, visoka razina bijesa i neprijateljski stav, klinička dijagnoza i aktivni simptomi, nepridržavanje propisanog uzimanja lijekova i/ili neredovito javljanje na kontrole, trenutna zloraba droga, beskućništvo. Rizik je osobito povišen kada više čimbenika djeluje zajedno u stjecaju.

U okviru probacijskog zaštitnog nadzora s počiniteljima radimo na prepoznavanju emocija koje vode do ljutnje, učenju kontrole bijesa, prepoznavanju obrazaca i načina njihove kontrole.

Imajući na umu sve navedeno u procjeni rizika od ozbiljne štete ključna je procjena neizbježnosti, odnosno jasni znakovi da bi se novo kazneno djelo s ozbiljnim posljedicama moglo dogoditi. Budući da je probacijska služba jedina služba koja ima uvid u sve aspekte života počinitelja, te često raspolaze ključnim informacijama iz više izvora već po prirodi svoga posla, svrha je interdisciplinarne su-

Sl. 2. Prijedlog mogućeg protokola suradnje probacijskih ureda s provoditeljima posebnih obveza

radnje i praćenja probacijske službe - prepoznati da se nešto događa kako bismo napravili što kvalitetniju procjenu rizika, izbjegli greške u procjeni rizika te da bismo mogli pravodobno reagirati. Probaćijska služba već ima dobru suradnju s policijom, odjelima kaznene i prekršajne evidencije, centrima za socijalnu skrb, brojnim zdravstvenim ustanovama te drugim pravnim osobama. Po ugledu na razvijene sustave probacije, smatramo da su kod srednje i posebice visoko rizičnih počinitelja neophodni protokoli suradnje institucija.

Zaključno, smatramo potrebnim navesti još nekoliko ključnih izazova u kontekstu razine upravljanja kriminogenim rizicima pojedinih počinitelja za zajednicu:

- Proceduralno pitanje uputne dijagnoze
- Čuvanje službene tajne i zaštita osobnih podataka počinitelja
- Potreba za kompleksnijom i bržom razmjenom informacija u cilju zaštite javne sigurnosti od srednje i visokorizičnih počinitelja

UKRATKO O PROBACIJSKIM UREDIMA ZAGREB I I ZAGREB II

Oba ureda službeno su započela radom 27. lipnja 2011. godine. Probaćijski ured Zagreb I nadležan je za područje Grada Zagreba, dok je Probaćijski ured Zagreb II nadležan za područje Zagrebačke, Karlovačke i Krapinsko-zagorske županije. Prema broju službenika ali i po populaciji teritorija nadležnosti, Probaćijski ured Zagreb I najveći je ured sa 12 zaposlenih službenika (uz voditeljicu koja je po struci psihologinja, te dva upravna referenta, među probacijskim službenicima zastupljeni su i socijalni radnici, socijalni pedagozi i politolozi).

Probaćijski ured Zagreb II drugi je po veličini i ima 9 službenika (uz voditeljicu koja je po struci socijalni pedagog, uz jednog upravnog referenta, zastupljeni su još socijalni radnici).

Nadamo se da je ovaj simpozij početak kvalitetne suradnje probacijske službe s nadležnim institucijama.

SUMMARY

INTERDISCIPLINARY COLLABORATION IN TREATING VIOLENT BEHAVIOR IN THE CONTEXT OF PROBATION MEASURES AND SANCTIONS

V. KOCEIĆ and D. ŠIMPRAGA

Ministry of Justice, Republic of Croatia, Zagreb, Croatia

The probation act was passed in 2009. Shortly after that, the Central Office and twelve probation offices based on territorial jurisdiction were established as part of the Directorate for Criminal Law and Probation of the Ministry of Justice. Probation offices Zagreb I and Zagreb II began their work on June 27, 2011. They employ twelve and nine officers, respectively. Among the most important duties of probation officers is the evaluation of criminogenic risk of those on probation for reoffending and for causing harm to the community, other persons, or themselves. Based on this evaluation, the need of treatment of the offenders is defined. A protocol is proposed for possible cooperation of probation offices and those administering (psychiatric institutions) mandatory psychiatric treatment and treatment of addiction.

Key words: violent behavior, probation, probation measures